

Gardermoregionen

Veteranplan

for kommunene i

Gardermoregionen

Høringsutkast

Behandlet i styret i Gardermoregionen 1. juni 2018

Innhold

Del 1 Generell del	2
1 Bakgrunn for planarbeidet.....	2
1.1 Gardermoregionen som forsvarsregion	2
1.2 Plan og prosess	2
1.3 Involvering av Forsvarets veteransenter og veteranorganisasjoner	3
2 Statlige føringer	4
2.1 Grunnlaget for kommunale planer	5
3 Hva er en veteran?.....	6
3.1 Veteraner – en sammensatt gruppe	6
3.2 Studier om veteraners levekår	6
Del 2 Innspill og tiltak.....	8
4 Anerkjennelse og møteplasser.....	8
4.1 Innspill.....	8
4.1.1 Betydningen av møteplasser.....	8
4.1.2 Fast lokale for veteraner	8
4.1.3 Lokale i Trandum leir.....	9
4.1.4 Markeringer og arrangement	9
4.1.5 Minnesmerker.....	10
4.2 Vurdering av innspill.....	10
4.2.1 Veteranlokale på Trandum	10
4.2.2 Markeringer og arrangement	10
4.2.3 Minnesmerker.....	11
4.3 Tiltak	11
5 Oppfølging og omsorg	12
5.1 Innspill fra veteranene	12
5.1.1 Lett tilgjengelig informasjon for veteraner	12
5.1.2 Opprette en veterankontakt	12
5.1.3 Kunnskap om veteraners levekår	13
5.2 Vurdering av innspill.....	13
5.2.1 Informasjon til veteraner	13
5.2.2 Opprettelse av veterankontakt	13
5.2.3 Kunnskap om veteraners levekår	13
5.3 Tiltak	13
6 Ivaretagelse av familien	15
6.1 Innspill.....	15
6.2 Vurdering av innspill.....	16
6.3 Tiltak	16
7 Oppsummering	17

Del 1 Generell del

1 Bakgrunn for planarbeidet

1.1 Gardermoregionen som forsvarsregion

Vår region har vært en forsvarsregion i lang tid. De aller fleste som har hatt et utenlandsoppdrag har også et forhold til Gardermoen, ettersom det er her man ofte har reist ut fra og returnert til. Gardermoregionen står derfor svært sentralt i veteransammenheng, både for de som bor i vår region og i landet for øvrig.

I Gardermoregionen bor det en rekke veteraner i dag, til sammen 1019 (kilde: Forsvarets veteransenter 1.1.2017). Disse er fordelt på kommunene slik:

- Nannestad - 148
- Hurdal - 26
- Nes - 164
- Eidsvoll - 322
- Gjerdrum - 58
- Ullensaker - 591

Det er store variasjoner i antall veteraner i våre kommuner, også sett i forhold til innbyggertall. Likevel huser alle kommunene et betydelig antall veteraner.

1.2 Plan og prosess

Planen er utarbeidet etter et initiativ og vedtak fra ØRU- styret.

Sak nr.: 54/17 Utvikling av kommunale veteranplaner

Saksframstilling:

Forsvaret har sendt kommunene et brev med en anmodning om utvikling av en kommunal veteranplan som vil bidra til å synliggjøre kommunens ansvar for veteranene. Det refereres til at flere kommuner har gode erfaringer med å organisere dette i en interkommunal ramme. Kommunene utfordres også til å utpeke en veterankontakt. Det vil være et viktig kontaktpunkt for veteraner, deres familie, samt andre aktører innenfor veteranområdet. (Se vedlagt brev fra forsvarets veteran tjeneste FTV)

Vedtak:

Ordførerne stiller seg bak at Gardermoregionen utarbeider en felles veteranplan. Ullensaker kommune vil komme med innspill til videre prosess.

Planen organiseres som et samarbeid mellom alle de 6 kommunene i Gardermoregionen. På bakgrunn av dette ble følgende arbeidsgruppe satt ned:

- Siv Krogh Österholm/ Astrid Holum, Eidsvoll kommune
- Ben-Sigvald Liknes/ Lise Lotte Solberg, Hurdal kommune

- Ronny Nilsen, Nannestad kommune
- Sølvi Egner-Kaupang, Nes kommune
- Trine Knobel, regional samhandlingskoordinator Øvre Romerike
- Heidi Svalestad, Ullensaker kommune
- Christine Haakstad, Ullensaker kommune
- Jon Henrik Solhei, Ullensaker kommune

Arbeidsgruppens mandat har vært bestillingen fra styret i Gardermoregionen. Kultursjef i Ullensaker, Jon Henrik Solhei har orientert styret i Gardermoregionen om arbeidet den 9. februar 2018 og den 1. juni 2018.

Forslag til veteranplan legges på høring i kommunene i Gardermoregionen, for så å behandles politisk i kommunene.

1.3 Involvering av Forsvarets veteransenter og veteranorganisasjoner

I arbeidet med utarbeidelse av veteranplan er det lagt stor vekt på involvering av veteraner, veteranorganisasjoner og Forsvarets veteranantjeneste. Dette er gjort for å få kunnskap om veteraners behov, å ha et godt samarbeid som kan motivere til videre arbeid, samt at de aktuelle veteraner og deres organisasjoner skal bli tatt på alvor. Dialog og innspill rundt veteranplan har dreiet seg rundt hovedtemaene anerkjennelse, møteplasser, oppfølging, omsorg og ivaretagelse. Med dette som utgangspunkt har dialogen vært åpen og god, og det har vært et sterkt ønske fra alle sider om å gjøre noe positivt for veteraner, og at veteraner får en god mulighet til å bidra i lokalsamfunnet.

Forsvarets veteransenter har holdt en innledning om hensikten med et kommunalt veteranplanarbeid, forsvarers tilbud og grensesnittet mellom forsvarers og kommunenes ansvarsforhold. Veteraner og veteranorganisasjoner har vært invitert til å komme med innspill til arbeidet gjennom Ullensaker kommunes nettsider og epost. Vi har mottatt 4 innspill. I tillegg har arbeidsgruppa invitert et utvalg av veteraner til et gruppeintervju. Her ble veteranene utfordret på å melde innspill og behov, i forhold til temaene som planen tar for seg. Arbeidsgruppa mottok mange gode innspill.

2 Statlige føringer

Samfunnet har et klart ansvar for å ivareta personellet og deres nærmeste når Forsvaret deltar i internasjonale operasjoner (Prop.73 S, 2012). Dette arbeidet forutsetter felles forpliktelser og samarbeid på tvers av departementer og sektorer. Militært personell i internasjonale operasjoner er i tjeneste på vegne av den norske stat.

Regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge» ble gitt ut i 2011. Utgangspunktet for «I tjeneste for Norge» var St.meld. Nr. 34 (2008-2009). Målet med handlingsplanen var å styrke oppfølging og ivaretagelse av personell fra internasjonale tjenester for Norge før, under og etter tjenesten. Handlingsplanen la føringer for å styrke samfunnets anerkjennelse og ivaretagelse av personellet. Den interdepartementale innretningen understreker det helhetlige ansvaret knyttet til ivaretagelse og oppfølging av personell som har gjort tjeneste for Norge i utlandet.

«Regjeringen vil spesielt fokusere på veteraner som en viktig ressurs for det norske samfunnet og som viktige bidragsyttere i arbeidsliv og lokalsamfunn. De fleste kommer styrket hjem fra internasjonale oppdrag, men de som måtte trenge oppfølging skal få best mulig behandling, og de skal oppleve overgangen fra Forsvarets ivaretagelse til det sivile hjelpeapparatet som helhetlig og sømløs» (Prop.73 S, 2012).

«Et overordnet prinsipp i handlingsplanen er at personellet som har behov for oppfølging skal følges opp av samfunnets ordinære helse- og omsorgstjenester og sosialfunksjoner. Dette stiller høye krav til disse tjenestenes fleksibilitet, rådgivning og veiledning og ikke minst kompetanseoppbygging». (Prop.73 S, 2012).

Regjeringen mener kompetansebygging og kompetanseoverføring mellom sektorene er av stor betydning for å sikre god ivaretagelse og anerkjennelse.

Som et ledd i å videreføre og ytterligere styrke arbeidet rettet mot ivaretagelse og oppfølging av personell som har utført internasjonal tjeneste, ble det besluttet at «I tjeneste for Norge» skulle følges opp av en interdepartemental oppfølgingsplan etter sin virketid (2011-2013). Målgruppen for oppfølgingsplanen er den samme som «I tjeneste for Norge» - personell som har gjort tjeneste på vegne av staten Norge i krigs- og konfliktområder. I hovedsak omfatter dette i denne sammenheng personell som har gjort tjeneste på vegne av Utenriksdepartementet, Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet, med underliggende etater. Den overordnede målsettingen ble også videreført: «å styrke samfunnets anerkjennelse og ivaretagelse av det personellet planen omfatter». Oppfølgingsplanen tar utgangspunkt i personellens rettigheter og plikter. Oppfølgingsplanen vil utarbeides i løpet av 2014 og gjelde for perioden 2014-2017.

2.1 Grunnlaget for kommunale planer

I regjeringens oppfølgingsplan oppfordres altså kommunene til å utarbeide kommunale veteranplaner. Tiltak 14 i Regjeringens oppfølgingsplan (2014) slår fast følgende:

«Det bør legges til rette for bedre samhandling og utvikling av lokale tiltak for oppfølging og ivaretagelse av personell som har vært i internasjonal tjeneste. Kommunene oppfordres til å utarbeide kommunale eller interkommunale veteranplaner. Planene bør fokusere på behov til veteraner og deres familier, med fokus på samhandling mellom ulike kommunale aktører. Sentrale elementer i planene bør være kompetanseheving, beskrivelse av forpliktende samarbeid mellom relevante aktører, og ivaretagelse av veteraner og deres familier, som har behov for ulike tilbud».

Forsvaret skriver i sin veileder at

«Slike veteranplaner er en anerkjennelse i seg selv. Planen trenger ikke å være altomfattende, men bør ivareta et tverrsektorielt samarbeid da flere kommunale instanser kan bli involvert. Veteranområdet omfatter ikke bare veteranene selv, men også deres familier og det lokalsamfunn de er en del av. Regjeringens oppfølgingsplan legger vekt på anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging. Kompetanseheving og samhandling er viktige forutsetninger. En kommunal plan kan bygges opp rundt disse punktene».

3 Hva er en veteran?

3.1 Veteraner – en sammensatt gruppe

Begrepet «veteran» favner både personer som deltok i hjemlige operasjoner under 2. verdenskrig og personer som har deltatt i internasjonale operasjoner, inkludert fredsbevarende eller fredsopprettende oppdrag, fra krigen og frem til i dag. Til sammen har rundt 100 000 norske kvinner og menn deltatt i operasjoner som Tysklandsbrigaden, Libanon, Balkan og Afghanistan. Veteranene sitter igjen med mange ulike opplevelser og utgjør derfor en sammensatt gruppe. Særlig er det et skille mellom eldre og yngre veteraner. Tidligere var det sivile som fikk opplæring, reiste ut og ble dimittert når de kom hjem. Mange av dagens veteraner er derimot yrkesmilitære som fortsetter i forsvaret når det kommer hjem. I dag er dessuten både opplæring og oppfølging fra Forsvarets side mye bedre enn før. Dermed er det også stor variasjon i hvilke behov veteraner har. I tillegg kan personer som har vært i utenlandsoppdrag for politiet og Utenriksdepartementet ha parallelle erfaringer.

3.2 Studier om veteraners levekår

Det er gjort noe forskning omkring veteraners helse og levekår, og det er planlagt flere oppfølgingsstudier både av kortsiktige og langsiktige effekter av tjenesten. Statistisk Sentralbyrå (SSB) utga i 2013 rapporten Veteraners Lavekår. De sier i sitt sammendrag fra undersøkelsen at:

“Totalt konkluderer vi med at veteraner, både fra forsvaret og fra politiet, er en gruppe som har høy grad av deltakelse på arbeidsmarkedet sammenlignet med referansegruppene. Mange av forsvarsveteranene er heltids yrkesaktive, spesielt gjelder det relativt mange kvinner, og yrkesaktiviteten er også svært høy blant kvinnelige politiveteraner. Forsvarsveteraner har dessuten sykefravær omtrent som i referansegruppen, mens korte fravær forekommer noe hyppigere blant politiveteraner når vi sammenligner med referansegruppen. Forsvarsveteraner opplever like mye støtte og tilbakemelding i sitt arbeid som andre, politiveteraner opplever mer. Det er derfor lite som tyder på at tjenesten i betydelig grad bidrar til lavere yrkesaktivitet eller svekker arbeidsforholdene.”

I Riksrevisjonens undersøkelse fra 2014 av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner er hovedfunnene:

- Belastningen på Forsvarets personell i forbindelse med utenlandstjeneste er høy
- Personellet får for kort tid hjemme mellom deployeringer
- Forsvaret har fått bedre oversikt over enkeltpersoners tjenestegjøring, men styringsinformasjonen er mangelfull
- Veteraner med psykiske helseplager får i mange tilfeller ikke den hjelpen de trenger
- Forsvarets oppfølging har blitt bedre, men ikke alle har hatt like god tilgang på hjelp

- Varierende tilbud innen psykisk helse i spesialisthelsetjenesten og til dels lange ventetider
- Tilretteleggingen for deltakelse i arbeidslivet er mangelfull
- Behandling av erstatningssaker på grunn av psykiske belastningsskader tar til dels lang tid
- Kompetanse om veteraner er ikke i tilstrekkelig grad gjort tilgjengelig for alle deler av det sivile hjelpeapparatet

En undersøkelse av psykisk helse hos norsk militært personell som har tjenestegjort i Afghanistan 2001-2011 ble foretatt av Forsvaret v/Kontor for psykiatri og stressmestring. Rapporten har følgende konklusjoner:

- Det store flertallet av veteranene har god psykisk helse i gjennomsnitt, fire år etter avsluttet tjeneste i Afghanistan.
- En andel av afghanistanveteranene har psykiske helseplager på samme tidspunkt.
- Nivået av helsesvikt er lavere enn i en tidligere norsk undersøkelse av Libanonveteraner (UNIFIL-undersøkelsen), og også lavere enn hovedtendensen i utenlandske studier av veteraner fra krigene i Afghanistan og Irak.
- En liten gruppe har psykiske eller fysiske skader som følge av tjenesten. Høy grad av belastning øker faren for stressplager etter hjemkomst. For de fleste vil stressplagene avta over tid.
- Utenlandstjeneste gir risiko for psykososialt stress hos familien som kan føre til psykiske problemer. Stressreaksjoner kan føre til ekteskapskonflikter og tilpasningsproblemer etter hjemkomst.

Både afghanistanstudien og levekårsundersøkelsen fra SSB indikerer at helsestatusen for norske veteraner i all hovedsak er god. Forekomsttallene når det gjelder psykisk lidelse er ikke bekymringsfulle når man sammenlikner med den øvrige befolkningen. Til tross for dette hovedinntrykket er det likevel en andel som sliter med ettervirkninger og stresslidelser etter deltakelse i internasjonale operasjoner. Studiene viser en sammenheng mellom nivået på belastninger i forbindelse med tjenesten og stressreaksjoner i ettertid. Dette er et forhold som det er vesentlig å følge opp, spesielt når det gjelder afghanistanveteraner som generelt har vært i hyppigere stridskontakter enn tidligere kontingenter til andre områder. Et annet bekymringsfullt funn i afghanistanstudien er at over 25 % har et alkoholforbruk som defineres som risikofylt eller skadelig.

Forsvarets Sanitet er nå i gang med å planlegge Unifil 2 studien, som vil ta for seg psykisk helsestatus til de som tjenestegjorde i Libanon i perioden 1978 til 1998. Dette er en viktig studie som omhandler en gruppe veteraner som var betydelig dårligere forberedt og fulgt opp, enn eksempelvis de som har tjenestegjort i Afghanistan. I undersøkelsene er det flere som viser til at anerkjennelse av at de gjorde en viktig innsats for landet og positiv omtale av tjenesten, er viktige bidrag til at erfaringene de har gjort oppleves som positive.

Del 2 Innspill og tiltak

4 Anerkjennelse og møteplasser

For veteraner er det viktig at samfunnet anerkjenner deres innsats, og har kunnskap om og forståelse for de menneskelige kostnadene forbundet med Norges militære operasjoner i utlandet. Et viktig anerkjennende tiltak er å legge til rette for møteplasser. Dette bidrar til å opprettholde et godt og aktivt veteranmiljø og at flere bruker muligheten til å delta i sosiale nettverk og de aktivitetene som lokale veteranorganisasjoner arrangerer. Møteplasser kan dessuten bidra til å fremheve erfaringen som veteranene besitter. En møteplass kan være så mangt. Seremonier og offentlige markeringer både i den enkelte kommune og interkommunalt er viktige arenaer for å uttrykke anerkjennelse. Andre møteplasser inkluderer eget lokale for veteraner, minnesmerker og ulike typer arrangement.

4.1 Innspill

4.1.1 Betydningen av møteplasser

Et av punktene som ble sterkt understreket i innspillsprosessen, var nettopp behovet for møteplasser. Det ble påpekt at en veteranrolle kan være vanskelig å stå i, spesielt alene. Få siviliser forstår omfanget av hva hver enkelt har opplevd «der ute», men i et felleskap med andre veteraner kan alle de vonde, vanskelige og utfordrende tingene være velkomne og forståelige. Gjennom møteplasser etableres og opprettholdes fellesskap veteraner i mellom, og dette kan virke forebyggende mht. psykiske plager. Det å tilrettelegge for møtesteder generer dessuten aktivitet, deltakelse og engasjement, og er i seg selv en måte å anerkjenne veteraner på. «Alt» springer ut fra møteplasser – derfor bør tilretteleggelse for møteplasser være grunnleggende i veteranarbeidet.

4.1.2 Fast lokale for veteraner

Flere innspill uttrykte et sterkt ønske om et fast samlingslokale. Veteraner har ulike behov – ikke alle ønsker å møtes like etter endt oppdrag; hos noen oppstår behovet etter en stund. For å fange opp flest mulig er det viktig med et kontinuerlig tilbud. Et eget lokale med faste møtetider vil gjøre at flere etter hvert blir med. Det kan imidlertid være lettere å få veteraner til å delta og engasjere seg dersom det ikke er kommunen som drifter lokalet. Veteraner kan være skeptiske til offentlige myndigheter, men har gjerne lettere for å henvende seg til medsoldater.

Det ble understreket at et veteranlokale gjerne kan være et lavterskeltilbud – dvs. et lokale for å møtes, men ikke et sted med tilgang på psykologer eller andre fagpersoner. Videre bør lokalet også være et sted som familie og pårørende kan besøke, både under og etter oppdrag. Det er derfor viktig at et slikt samlingssted ikke blir for «sterilt» og institusjonsbasert. F.eks. kan det etableres en barnekrok med leker og filmer.

4.1.3 Lokale i Trandum leir

På Øvre Romerike er det korte avstander. Ihht. innspillene bør et veteranlokale derfor være felles for alle kommunene. Dette er også naturlig ettersom det i veteransammenheng er én felles forening for hele Øvre Romerike. Det vil dessuten være mer «kraft» i et felles møtelokale – jo flere personer som samles, jo sterkere føles fellesskapet.

Flere innspill er opptatt av muligheten for å etablere et fast lokale i nedlagte Trandum militærleir, med lokalt, regionalt og kanskje til og med nasjonalt nedslagsfelt. Dette er et sted mange veteraner har vært innom og kjenner godt, og det er dermed et egnet sted for å møtes og minnes. Slik kan Trandum også være en lokasjon som kan fange opp veteraner i mange aldre.

Videre påpeker innspillene at de langt fleste veteraner er ressurspersoner som selv kan bidra til egen velferd, blant annet i form av dugnader og annen egeninnsats. Trolig vil mange veteraner være villige til å bidra til etableringen av et lokale på Trandum, hvor det både finnes bygninger, kjøretøy og annet utstyr med behov for istandsetting. Det er imidlertid viktig ikke å tvinge folk til å arbeide, men å gi dem tilbudet og gjøre dugnaden til en positiv og sosial opplevelse.

Et innspill mht. samlingssted på Trandum understreket betydningen av tilrettelegging, særlig for eldre veteraner som kan ha vanskelig for å komme seg dit på egen hånd. I denne sammenheng ble det påpekt at andre veteraner vil kunne stille opp for å transportere de som ikke selv har mulighet.

4.1.4 Markeringer og arrangement

I dag arrangerer Forsvaret og NVIO månedlige veterantreff på Peppes Pizza på Jessheim. Iflg. innspillene er de som deltar på treffene i alderen 50-60 år og oppover, mens gruppen mellom 20-40 år er fraværende. Dette kan være yrkesmilitære som ikke nødvendigvis definerer seg selv som veteraner, og det kan være veteraner som er opptatt med familieliv og som ikke tar seg tid til å delta på veteranarrangement. Likevel har også mange av disse erfaringer og opplevelser som gjør at de kunne ha hatt god nytte av et veteranfelleskap. Det er derfor behov for møteplasser som appellerer til den yngre gruppen. Aktiviteter som er spisset mot de yngre kan være veteranløp, veteransykling, fotballturnering e.l. Dette er arrangement hvor det også er mulig å ha med familien. Det ble påpekt at det er gode muligheter for å arrangere sykkel- og terrengløp m.m. på Trandum. Det ble også foreslått at kommunene kan tilrettelegge for slike arrangement ved å stille idrettsarenaer o.l. til disposisjon.

Videre ble det spilt inn at det bør være ett felles arrangement for Øvre Romerike 8. mai. Det ble vurdert som naturlig å utvide den årlige markeringen i Trandumskogen, spesielt dersom ideen om et samlingslokale i Trandum leir realiseres.

Det ble i tillegg uttrykt ønske om at det gjøres mer ut av FN-dagen den 24. oktober, ved f.eks. å knytte opp mot formidling på skoler, gjennom foredrag og andre typer arrangement.

4.1.5 Minnesmerker

Ett innspill etterlyste et interkommunalt minnesmerke over personer som har gitt sitt liv i internasjonale operasjoner, dersom det finnes falne fra kommunene på Øvre Romerike. Både veteraner og pårørende vil sette stor pris på et slikt minnesmerke.

4.2 Vurdering av innspill

På bakgrunn av innspillene som har kommet inn, samt de positive effektene tidligere beskrevet, må det være et grunnleggende tiltak for kommunene i Gardermo-regionen å tilrettelegge for møteplasser av ulikt slag.

4.2.1 Veteranlokale på Trandum

Det er behov for et eget veteranlokale på Øvre Romerike. Per i dag eksisterer det ikke noe møtested av denne typen for veteraner i Gardermo-regionen. Samtidig fremstår Gardermoen som et naturlig sted for lokalisering av et veteranlokale. Området har en omfattende militærhistorie – her har det vært militær aktivitet siden 1600-tallet, og de fleste veteraner har vært innom i forberedelsene til utenlandsoppdrag. Gardermoen har dessuten svært god tilgjengelighet både med fly, tog, buss og bil, og kan dermed benyttes til arrangement av regionalt og nasjonalt så vel som lokalt tilsnitt. Etablering av et samlingslokale på Gardermoen vil være et viktig anerkjennende tiltak. Det bør gjøres som et interkommunalt samarbeid både mtp. de korte avstandene kommunene imellom og det varierende antallet veteraner i de ulike kommunene.

Forsvaret avhendet Trandum leir i 1997 pga. Garderemoutbyggingen. I dag står flere flotte, verneverdige bygninger i leiren ubrukt og til forfall, men det pågår dialog rundt fremtidig opprustning og utnyttelse av disse. Mulighetene for benyttelse av et av byggene til veteranlokale er et av punktene som drøftes. Etablering av et veteranlokale i Trandum leir vurderes som svært positivt mtp. den passende militærhistoriske konteksten, nærheten til Trandumskogen med seremoniplass, gjenkjennelsesverdien for veteraner og at stedet kan appellere til flere aldersgrupper.

Et lavterskeltilbud i form av et lokale for veteraner, men uten tilstedeværelse av fagpersoner, vil være relativt gjennomførbart. Lokalet bør driftes av veteranene selv, men kommunene vil kunne spille en tilretteleggende rolle mht. tilskudd, transport av veteraner under arrangement m.m.

4.2.2 Markeringer og arrangement

Alle kommunene i Gardermoregionen har egne arrangement ifm. 8. mai:

- Hurdal: Markering på kveldstid i Kommunestyresalen på Rådhuset. Ordfører og varaordfører deltar.
- Eidsvoll: Markering på Tingvoll ettermiddag/kveld. Taler, korpsinnslag og kransnedleggelse på bautaen over de falne 1940-1945, samt påfølgende samling i etterkant.

- Nes: Markering på morgenen med flaggheising, taler og kransnedleggelse ved minnesteinen ved Bautaplassen. Arrangement for alle veteraner i kulturkafeen, Nes kulturhus på ettermiddagen.
- Gjerdrum: Flaggheising ved Herredshuset og markering ved minnesteinen, privat initiativ.
- Nannestad: Markering på morgenen med flaggheising, taler og kransnedleggelse ved minnesteinen ved Kommunehuset.
- Ullensaker: Markering i regi av Øvre Romerike Forsvarsforening (ØRF). Taler, korpsmusikk og kransnedleggelse på minnesmerket over de som ble henrettet i Trandumskogen.

Mtp. Trandumskogens historie og nasjonale betydning, samt et eventuelt veteranlokale i Trandum leir, vil det være naturlig at et interkommunalt arrangement bygger videre på markeringen som finner sted her. De øvrige kommunene kan likevel videreføre sine lokale arrangement.

I tillegg har flere kommuner markeringer/kransnedleggelse 17. mai. Arrangement ifm. FN-dagen 24. oktober diskuteres i kapittel 6 Ivaretagelse av familien.

Det er positivt med arrangement som er spisset mot yngre veteraner. Kommunene ser også her for seg en tilretteleggende rolle, der de f.eks. kan bidra med utlån av fasiliteter.

4.2.3 Minnesmerker

Ingen av kommunene har egne minnesmerker over personer som har falt på utenlandsoppdrag. I flere kommuner finnes imidlertid minnesmerker over falne under 2. verdenskrig, som benyttes til veteran-markeringer generelt. Det vil være naturlig å fortsette å benytte disse etablerte samlingsstedene også i fremtiden, særlig mtp. ideene om videreutvikling av Trandum. Behovet for et nytt, interkommunalt minnesmerke anses derfor ikke som aktuelt.

4.3 Tiltak

<p>Legge til rette for møteplasser. Det dreier seg om møtelokaler, markeringer og arrangement, med et særlig fokus på tiltak som kan fange opp yngre veteraner.</p>	<p>Ansvar: Veteranorganisasjoner e.l. initierer og arrangerer, kommunene tilrettelegger og bistår</p>
<p>Etablere et fast veteranlokale. Utrede mulighetene for å benytte bygg i tidligere Trandum leir i Ullensaker kommune.</p>	<p>Ansvar: Ullensaker kommune v/enhet kultur følger opp dialogen med involverte parter fra kommunalt hold</p>
<p>Videreutvikle 8. mai-markeringen på Trandum. Dette bør være et større, interkommunalt arrangement, og knyttes opp mot et eventuelt samlingslokale i Trandum leir.</p>	<p>Ansvar: ØRF i samarbeid med Ullensaker kommune og eventuelle andre organisasjoner</p>

5 Oppfølging og omsorg

Noen veteraner sliter med traumer og skader etter sin utenlandstjeneste. Noen av disse opplever ikke å ha reell tilgjengelighet til nødvendige hjelpetjenester. Dette kan gjelde både fysiske, psykiske og sosiale behov. Det er viktig både at hjelpen er tilgjengelig og at den innehar nødvendig kompetanse, og ytes på en måte som gir veteranene nytte og verdighet. Oppfølging og omsorg kobles gjerne til punktet om anerkjennelse, fordi omsorg for de veteranene som får problemer i seg selv er en viktig anerkjennelse av deres innsats.

I Regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge» ble gitt ut i 2011, heter det blant annet:

«Et overordnet prinsipp i handlingsplanen er at personellet som har behov for oppfølging skal følges opp av samfunnets ordinære helse- og omsorgstjenester og sosialfunksjoner. Dette stiller høye krav til disse tjenestenes fleksibilitet, rådgivning og veiledning og ikke minst kompetanseoppbygging. (Prop.73 S, 2012).»

Dette innebærer at kommunen bør:

- Sikre at veteranene har tilgang til nødvendig og kompetent helsehjelp.
- Bidra til at kommunens tjenester har kunnskap om, og er koblet opp mot Forsvarets eget oppfølgingsapparat.
- Vurdere om det er aktuelt å etablere kontakt med RVTS Øst (Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging)? Evt kartlegge kompetansen i kommunene på området. Hva har vi, og hvordan nåes de?
- Minst like viktig er at det finnes tiltak og initiativ fra grupper som tilbyr sosiale aktiviteter og kameratstøtte, som nødvendigvis ikke er registrert som organisasjoner.

5.1 Innspill fra veteranene

5.1.1 Lett tilgjengelig informasjon for veteraner

Mange av innspillene som er mottatt, både skriftlig og muntlig, peker på behovet for lett tilgjengelig informasjon om tilbud og tjenester for veteraner. Det pekes på informasjon på nettsider spesielt tilpasset veteraner, direkte informasjon til veteraner og eventuelle foldere eller brosjyrer der informasjon kan gis. Informasjonen som ønskes formidlet er om helsetilbud, NAV, møteplasser og aktuelle arrangementer.

5.1.2 Opprette en veterankontakt

I forbindelse med et uttrykt behov for informasjon, er det også kommet frem et ønske om at veteraner har en kontaktperson i kommunen, en såkalt veterankontakt. Denne kontaktpersonen skal ha kunnskap om kommunens tilbud og organisering, og være orientert om det som skjer av relevans i forvarets, kommunenes og veteranforeningers regi.

5.1.3 Kunnskap om veteraners levekår

Innspillene har gitt tydelige signaler om at kunnskapsnivået mht. veteraners levekår må heves. Dette gjelder i møtet med helsepersonell, skole, barnehage, NAV og andre instanser i kommunen. Det er viktig at offentlige instanser har kunnskap om utfordringer og erfaringer veteraner kan ha.

5.2 Vurdering av innspill

5.2.1 Informasjon til veteraner

Informasjon på kommunenes nettsider eller gjennom øvrige kanaler henvender seg i dag ikke direkte til veteraner. Informasjonen fra kommunen må i størst mulig grad henvende seg generelt til alle innbyggere for å sikre kvalitet og likebehandling i tjenestene.

Informasjon til veteraner kan det likevel være mulig og hensiktsmessig å spisse. Det kan opprettes et eget område på kommunes side om hvilke tilbud som finnes spesielt tilpasset veteraner, om kommunens veterankontakt, om møteplasser osv. Det kan også vurderes å opprette en enkel trykksak eller flyer som gir veteraner eller pårørende informasjon om tilbud på en enkel måte.

5.2.2 Opprettelse av veterankontakt

Kommunene oppfordres av Forsvaret til å peke ut en veterankontakt. En veterankontakt er kommunens kontaktperson for veteraner og andre samarbeidspartnere og for Forsvaret. For de veteraner som har behov eller ønsker å bidra og bruke sin kompetanse i nærmiljøet vil en veterankontakt være en enkel kanal å benytte. Veterankontakten skal ha oversikt over kommunens tilbud til veteraner og deres familier, samt kunnskap om hvilke tilbud som finnes og eventuelt hvor en veteran kan henvende seg for å bidra.

5.2.3 Kunnskap om veteraners levekår

Veteraner innehar erfaringer som få andre har eller har kjennskap til. Innspillene fra veteranene er entydig at man ønsker seg høyere kunnskap hos helsepersonell, NAV, skoler og barnehager om veteraners levekår og hvilke erfaringer og utfordringer man ofte har som veteran. Her vil det også være viktig å avklare et tydelig grensesnitt mellom forsvarets og kommunens oppgaver i oppfølgingen av veteranene.

5.3 Tiltak

Opprette veterankontakt i hver kommune. En veterankontakt skal være veteraners, organisasjoner og Forsvarets kontaktperson i kommunen, og ha oversikt over kommunens og andre sentrale aktørers tilbud til veteraner.	Ansvar: Kommunene
Kunnskap om veteraners levekår. Send ut informasjon til offentlige instanser som Skole, Barnehager, NAV, fastleger, skolehelsetjenesten, om veteraners levekår.	Ansvar: Veterankontaktene

Informasjon rettet mot veteraner. Opprette et eget område på kommunenes nettsider rettet mot veteraner, samt en enkel trykksak med statisk informasjon.

Ansvar: Kommunene og Forsvarets veteransenter

6 Ivaretagelse av familien

Problemer som oppstår hos den enkelte veteran vil fort påvirke hele familien, både barn og voksne. Det er derfor viktig at alle typer hjelpetjenester har et familie- og nettverksfokus. Overgangen fra innsats i krigsområder til hjemmelivet er ofte vanskelig for alle parter. I tillegg kan veteraner med traumer skape store utfordringer i familielivet. Ikke alltid er det mulig å vite sikkert hva som er årsakene til forandringer hos veteranen, når disse kommer mange år etter tjenesten.

Forsvarets eget oppfølgingsprogram rundt utenlandstjeneste har i økende grad blitt fokusert på familie, nettverk og barn. De har samlinger både før avreise og etter hjemkomst. BUFetat har også deltatt i samlingene for å markedsføre familievernkontorene som et sted å henvende seg dersom problemer oppstår.

Det viktigste bidraget fra kommunen kan være å se og støtte de barna som sliter pga av fars eller mors utenrikstjeneste. Disse barna vil ha belastninger som kan forstyrre trygghet og konsentrasjon i skolehverdagen. Noen ganger kan de også gi endret adferd hos barnet. Det er viktig å presisere at ikke alle berørte familier har et ønske om at fars/mors arbeid i utlandet, skal gjøres kjent. Andre familier kan ha ønske om at dette tas opp i skolen, og det gjennomføres i samarbeid mellom familien og skolen.

Skole og barnehager vil møte alle barn i aktuell alder. Der vil de kjente voksne kunne gi støtte, og også fange opp barn som trenger ekstra hjelp. Opplæringsloven og barnehageloven har tiltak som særlig ivaretar det enkelte barns behov og imøtekommer barn som trenger særlig tilrettelegging. Ledelsen i barnehager og skoler har ansvar for at dette skjer.

Pedagogisk Psykologisk tjeneste i kommunene på Øvre Romerike er en støttefunksjon for private og kommunale barnehager og skoler. De veileder og hjelper barnehager og skoler for best å imøtekomme det enkelte barns behov. Det må sikres at kommunenes PP-tjenesten innehar nødvendig kompetanse, slik at PP-tjenesten kan veilede og støtte barnehager og skoler som trenger mer kompetanse på dette feltet. Ressurspersoner fra forsvaret kan bli benyttet for å utvikle kompetansen.

Lærere og andre ansatte som er kjent med at de har barn og unge hvor en av de foresatte er i utenlandsoperasjoner, bør øke sin kompetanse på området gjennom f.eks. Forsvarets veteranerjenestes nettside.

6.1 Innspill

I gruppeintervjuet med veteraner ønsket de at veteraner kan bli invitert på skoler for å fortelle om Norges innsats i internasjonale operasjoner. Formålet med dette vil være å avmystifisere hva det vil si å være på utenlandsoppdrag. Det vil være spesielt viktig at de forteller hvordan de er med på å ivareta barns sikkerhet i krigsområder i lek og aktiviteter.

6.2 Vurdering av innspill

Ullensaker og Nes kommune har sendt ut forespørsel til alle skolene for å kartlegge hva skolene ev gjør av markeringer e.l. i dag. Tilbakemeldingen var at flere av skolene markerer 8. mai og FN-dagen, og da med fokus på barns rettigheter og barn i krig. Dette er sentrale dager til å formidle norsk og internasjonal historie, konfliktsituasjoner i verden, og å benytte førstehåndskunnskap hos veteraner som har erfaringer fra internasjonale operasjoner. I forbindelse med etablering av et eventuelt veteranlokale vil det legges vekt på at familie og pårørende skal være velkomne. Se også kapittel 4.1.2 Fast lokale for veteraner.

6.3 Tiltak

<ul style="list-style-type: none">• Markering av Frigjøringsdagen og den nasjonale veterandagen 8. mai• Markering av FN-dagen 24. oktober• Skoler, barnehager og kommuner oppfordres til å markere 8. mai og 24. oktober. På disse dagene kan veteraner inviteres til å fortelle om Norges innsats i internasjonale operasjoner.• Tilrettelegge for familier i fast veteranlokale.	<p>Ansvar: Skoler, barnehager og kommuner</p> <p>Ansvar: Driftsansvarlig for veteransenteret</p>
---	--

7 Oppsummering

Gardermoregionen er en viktig forsvarsregion, og forsvaret har flere hundre år lang tilstedeværelse i området. I tillegg har mange personer som har vært på utenlandsoppdrag et forhold til regionen, enten ved at man har tjenestegjort her, har reist ut herfra, eller har ankommet hit etter endt oppdrag.

Veteraner i Gardermoregionen utgjør en stor ressurs og har samtidig behov som kommunene må ivareta. Kommunene skal legge til rette for god informasjon og ivaretagelse av denne gruppen, samtidig som de som ønsker det skal få mulighet til å bidra inn i samfunnet. Møteplasser, arrangementer og markeringer er viktig, både med tanke på formidling, anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner. Planen legger derfor opp til å etablere et felles samlingslokale i regionen, markeringer av frigjørings- og veterandagen, FN- dagen og andre arrangement, samt god informasjon og oppfølging fra kommunene.

